

Optymalizacja czynności kryminalistycznych

(Koncepcja pracy doktorskiej – opis zawartości rozdziałów)

1. Zagadnienia wstępne

W tym rozdziale omówiono ogólne założenia pracy. Zdefiniowano czynności kryminalistyczne, przedstawiono różnice między taktycznymi i technicznymi czynnościami kryminalistycznymi. Wyróżniono aspekt wewnętrzny (właściwe wyjaśnienie badanych spraw) i zewnętrzny (odpowiednie zaprezentowanie wyników badań) czynności kryminalistycznych. Wskazano przyczyny skupienia się w pracy na czynnościach taktycznych, aspekcie wewnętrznym oraz na ogólnych prawidłowościach, zależnościach i „metametodach” (metodach tworzenia, wdrażania i oceniania innych metod), a ponadto wyjaśniono przyczyny potraktowania czynności technicznych, aspektu zewnętrznego i pojedynczych sposobów rozwiązania poszczególnych problemów napotykanych w praktyce jako drugorzędnych.

2. Optymalizacja

Zdefiniowano optymalizację oraz wielkości optymalizacyjne: wielkość kryterialną (zmienną zależną), wielkość decyzyjną (zmienną niezależną) i parametry (wielkości ograniczające klasę możliwych rozwiązań), które dzielą się na warunki i wymagania. Opisano poszczególne etapy optymalizacji: postulację (stawianie problemu decyzyjnego), optymalizację właściwą (rozwiązywanie problemu), weryfikację (badanie rozwiązania przed jego wdrożeniem) oraz kontrolę (badanie rozwiązania już po jego wdrożeniu). Pokazano wpływ parametrów ograniczających na możliwość skutecznego działania w obszarze kryminalistyki. Przedstawiono podział optymalizacji na trzy rodzaje ze względu na warunki i sposób podejścia do tych warunków, a więc na: optymalizację deterministyczną (w warunkach pewności, przy znanych parametrach), probabilistyczną (w warunkach niepewności, gdy nie wszystkie parametry są znane, ale mogą być przedstawione z pewnym prawdopodobieństwem) oraz optymalizację strategiczną (w warunkach ryzyka, przy nieznanym parametrach). Omówiono klasyczne, sformalizowane metody optymizacyjne i podkreślono, że należy przy

ich wyborze i stosowaniu kierować się podejściem pesymistycznym, jako bezpieczniejszym. Pokazano też stanowisko psychologii decyzyjnej, zarówno jeżeli chodzi o aspekt preskryptywny (doradzanie, jak racjonalnie podejmować skuteczne decyzje), jak i deskryptywny (poznanie, w jaki sposób ludzie podejmują decyzje „na co dzień”).

3. Teorie informacji i ich przydatność w czynnościach kryminalistycznych

Opisano: ilościową teorię informacji Claude’a E. Shannona, wartościową (ekonomiczną) teorię informacji Jakoba Marschaka, jakościową teorię informacji Mariana Mazura oraz jej uogólnienie – ogólną jakościową teorię informacji Józefa Kosseckiego. Teorie Shannona i Marschaka są znane na świecie od lat i „wyeksploatowane”. Do tego, możliwości ich bezpośredniego wykorzystania na polu kryminalistyki są bardzo ograniczone. Teoria Marschaka w pewnym uproszczeniu sprowadza się do aspektu finansowego. Z kolei teoria Shannona obejmuje tylko pewien rodzaj informacji – informacje identyfikujące; nie zajmuje się informacjami opisującymi. Posiada zastosowanie w bardzo wąskim zakresie, gdy możliwe jest sprowadzenie danego przekazu informacyjnego do ram ściśle matematycznych. Nawet, gdy sprowadzenie takie jest możliwe, to nie zawsze będzie to użyteczne z punktu widzenia kryminalistyki. Jakościowa teoria informacji (a także jej uogólnienie) jest oryginalnym polskim osiągnięciem, które wykorzystywane było w niewielkim stopniu i które daje ogromne możliwości działania. JTI obejmuje wszelkie energomaterialne rodzaje informowania (ogólna jakościowa teoria informacji rozszerza to na informowanie abstrakcyjne). Jest ona niezwykle użyteczna kryminalistycznie, co pokazują publikacje kryminalistyczne, które o niej wspominają. Dotyczą one głównie wykorzystania jakościowej teorii informacji w technice kryminalistycznej, ale jak pokazuje praca doktorska, możliwości zastosowania tej teorii w taktyce kryminalistycznej są jeszcze większe.

4. Cybernetyka

Rozdział opisuje koncepcje Norberta Wienera, który uchodzi za twórcę cybernetyki jako osobnej dziedziny naukowej, zwłaszcza w kontekście jego poglądów na prawo. Wspomniane są też prace polskich cybernetyków zajmujących się prawem, jak i polskich prawników wykorzystujących cybernetykę. Główny nacisk położono na przedstawienie założeń polskiej szkoły cybernetyki – psychocybernetycznych teorii Mariana Mazura i socjocybernetycznych teorii Józefa Kosseckiego. Przyczyny wyboru polskiej szkoły cybernetyki są analogiczne jak w przypadku jakościowej teorii informacji. Warto nadmienić, iż Mazur preferował podejście funkcjonalne i operowanie wzorcami, nad podejście

strukturalne i operowanie modelami. Takie podejście jest niezwykle użyteczne na gruncie prawniczym.

5. Optymalizacja gromadzenia informacji

Przedstawiono ogólne rodzaje procesów komunikacyjnych, w których mogą uczestniczyć podmioty wykonujące czynności kryminalistyczne. Pokazano ich specyfikę i zaprezentowano sposoby organizacji tych procesów i wiadomości w ich toku zdobytych. Omówiono sposoby zdobywania informacji operacyjnych, oceniania ich wiarygodności, sposoby ich selekcji, organizacji, kojarzenia i dalszego wykorzystania. Opisując zdobywanie informatorów konfidencyjnych i ich prowadzenie, pokazano wykorzystanie klasycznych, kryminalistycznych zaleceń, jak również omówionych wcześniej w trakcie pracy metod i teorii. Przykładowo – psychocybernetyka i psychologia decyzyjna posłużyły do pokazania jak badać wiarygodność źródeł informacji, a teorie informacji do pokazania jak badać wiarygodność i przydatność samych informacji. To samo dotyczy się postępowania z donosami. Nie omieszkało przedstawić wpływu wielu czynników (alkoholu, strachu etc.) na skłonność do informowania i na jakość tegoż. Odwołano się do orzecznictwa i do przykładów z praktyki.

6. Optymalizacja przesłuchania

Spośród taktycznych czynności kryminalistycznych szczególną uwagę poświęcono przesłuchaniu. Jest to uzasadnione zarówno ogromnym znaczeniem przesłuchania w krajowych warunkach prawnych, jak i szerokimi możliwościami ulepszenia przesłuchania, jakie dają opisywane w pracy metody. W rozdziale tym uwzględniono stan wiedzy zaprezentowany w literaturze kryminalistycznej, ale skupiono się na tym, czemu poświęca się w niej niewiele miejsca albo zgoła pomija; m.in. specjalną atencją obdarzono znaczenie parametrów charakteru nie tylko osób przesłuchiwanym, ale i przesłuchujących.

7. Zależności między parametrami

W tym rozdziale omówiono zależności i prawidłowości, które nie doczekały się osobnych rozdziałów i nie zostały ujęte w ramach rozdziałów istniejących. Wśród nich można wymienić: zależność między dokładnością a pewnością badania i między długością tekstu a jego komunikatywnością z jednej oraz podatnością na zniekształcenia w odbiorze z drugiej strony. Opisano twierdzenie Bernoulliego (stanowiące jedno z praw wielkich liczb) i pokazano jego znacze-

nie dla kryminalistyki. Opisywane w rozdziale zależności i właściwości zilustrowano przykładami z praktyki kryminalistycznej.

8. Typy i rodzaje decyzji

Optymalizacja czynności kryminalistycznych w szerokim ujęciu nie ogranicza się do podejmowania sformalizowanych decyzji optymalizacyjnych. Czasem polegać będzie na podejmowaniu innych typów decyzji, na dobieraniu odpowiednich osób do odpowiednich zadań lub na odpowiednie stanowiska w zależności od predyspozycji do podejmowania danego rodzaju decyzji, bądź wreszcie na uświadomieniu sobie przez właściwe osoby, jaki rodzaj decyzji najlepiej podjąć w zależności od okoliczności i predyspozycji własnych.

Klasyfikacja decyzji została co do zasady przyjęta za wielokrotnie cytowaną w pracy doktorskiej książką Mazura „Cybernetyka a zarządzanie”. Przypadki odejścia od tej klasyfikacji są każdorazowo sygnalizowane, a ich przyczyny objaśniane. Za zasadne uznano, aby w dysertacji nanieść kilka uzupełnień i modyfikacji w stosunku do Mazurowskich koncepcji. Celem egzemplifikacji można nadmienić, iż decyzje diagnostyczne w ujęciu pracy doktorskiej są pojęciem ogólniejszym niż decyzje prognostyczne w ujęciu Mazura, Mazur nie czynił też rozróżnienia na typy i rodzaje (po prostu pisał, że np. decyzje probiercze są rodzajem decyzji, a decyzje metodyczne są rodzajem decyzji probierczych; w pracy doktorskiej rodzaje występować będą w ramach poszczególnych typów). Pokazano specyfikę podejmowania decyzji na polu kryminalistyki, oceniono użyteczności poszczególnych typów i rodzajów decyzji z jej punktu widzenia i rozważono czynniki, które wpływają na skuteczne podejmowanie decyzji oraz na odpowiedni dobór decydentów. Zastosowanie znalazły tu metody, prawidłowości i koncepcje omówione wcześniej w pracy, jak choćby narzędzia cybernetyczne użyteczne przy ocenianiu parametrów i predyspozycji potencjalnych decydentów.

9. Zakończenie

W zakończeniu, przed oczywistymi w tym miejscu punktami „Podsumowanie” i „Perspektywy dalszego rozwoju badań nad optymalizacją czynności kryminalistycznych”, poruszono również zagadnienia, które nie mieszczą się w pełni w ścisłej materii pracy, ale należą do jej szeroko pojętego „otoczenia”. „Postulaty de lege ferenda” ograniczono do instytucji i rozwiązań prawnych mających – w szerokim ujęciu – znaczenie dla czynności kryminalistycznych. „Społeczne uwarunkowania czynności kryminalistycznych” w dużej mierze dotyczą wspomnianego zewnętrznego aspektu czynności kryminalistycznych, ale

się do niego nie ograniczają. W punkcie tym omówiono sprzężenia zwrotne występujące między społeczeństwem a podmiotami odpowiedzialnymi za czynności kryminalistyczne, zwłaszcza zaś podwójną zależność wpływu poczucia prawnego społeczeństwa na skuteczność czynności kryminalistycznych i wpływu sposobu przeprowadzania czynności kryminalistycznych na kształtowanie świadomości prawnej społeczeństwa. Wyróżniono za Kosseckim bezpośrednio oddziaływania sterownicze, których zadaniem jest osiągnięcie jakiegoś celu w konkretnej sprawie, oraz oddziaływania pośrednie, mające ułatwić osiąganie celów danego typu w przyszłości. Te ostatnie autor rozprawy doktorskiej podzielił na wewnętrzne (mające wyrobić w systemach pożądane reaktywności) i zewnętrzne (mające dokonać pożądanych zmian w otoczeniu).

Zaprezentowano możliwości zastosowania opisanych w dysertacji doktorskiej metod w prewencji, polityce kadrowej, optymalizacji struktur organów etc. Zaznaczono, iż rozróżnienie między czynnościami kryminalistycznymi, a innymi przejawami aktywności władz śledczych nie zawsze jest ostre; często jedna ze strukturalnego punktu widzenia czynność, od strony funkcjonalnej stanowi kilka czynności: czynność kryminalistyczną, czynność procesową, przejaw realizacji polityki kryminalnej etc. Opis możliwości dalszych badań nad optymalizacją czynności kryminalistycznych obejmuje zarówno rozwijanie i adaptowanie na potrzeby kryminalistyki rodzimych rozwiązań i koncepcji (jak choćby wywodzących się z polskiej szkoły cybernetyki), jak i badanie i adaptowanie do polskich warunków koncepcji i rozwiązań obcych (przykładowo – narzędzi do rozpracowywania i zwalczania zorganizowanych grup przestępczych rozwijanych w USA na bazie grafów sieciowych).